

kaotused on Venemaa ssoovi kasvatanud

kulminatsioonipunkti jõudmist, kaitsja ülesanne on see kulminatsioonipunkt esile kutsuda enne, kui ründaja on oma eesmärgid saavutanud.

Sõjakirjandus toob lisaks selge võidu või kaotuse esinemisele sõjaväljal esile viis olulist tegurit, mis võivad riigijuhi viia otsuseni sõda lõpetada.

Esiteks võib jõudude tasakaal tuua olukorra, kus eesmärgid osutuvad just sõja jätkumise tõttu kättesaamatuks. Siiski mõnel juhul ei pruugi väike edukalvajaade heidutada riiki sõda jätkamast, näiteks kui sõja lõpetamise tagajärjed on liiga kulukad.

Teise sõja lõpetamist tingiva asjaoluna tuuakse välja sõja inimlikud, majanduslikud ja sõjalised kulud. Konflikt inimkulu on mõõdetav ohvrite, vigastuste ja muul moel ilmnunud inimkaotuste (pagulaste) arvus. Sõda tähendab majanduslikke tagajärgi mõlemale poolele: langeb sisemajanduse kogutoodang, tõusevad intressimäärad, töötus ja valitsemissektori võlg. Sõjalisi kulusid mõeldakse sõjaliste kaotuste ja sõjaväe kahjustumise või hävimise eest.

Kolmandaks võib sõda lõppeda rahvusvahelise üldsuse avaldatava surve tulemusena. Sellist survet avaldatakse rahuvahenduse, otsese sõjalise sekkumise või sanktsioonide abil. Eelkõige või-

vad kolmandad osalised avaldada survet klientriikidele (nt Iraani-Iraagi sõda 1980–1988 ja Suessi kriis 1956. aastal).

Neljandaks, sõja võib lõpetada ka riigisisene surve, avalik arvamus, sise poliitiline opositsioon või ka sõjaväelise eliidi vastuseis sõja jätkumisele. Sisemine surve on oluline tegur nii suurte kui ka väikeste, nii demokraatiate kui ka autokraatiate puhul.

Viidandaks sõja lõpetamise kaalutluseks võivad olla positiivsed stiimulid. Sõja lõpetamine on vähem tõenäoline, kui pole väljavaateid kindla rahulepingu sõlmimiseks või kui üks pool ei usu, et teine sellest kinni peab. Sõdiv pool, kes muretseb tulevase rahu usaldusväärsuse pärast, on tõenäoliselt rohkem motiveeritud sõda jätkama. Positiivsed stiimulid, mida täiendavad selgesõnalised kolmandate osaliste garantiid, võivad sõdivaid pooli julgustada rahuläbirääkimisi pidama.

Osalised usuvad endiselt edusse

Pärast korduvalt ebaõnnestunud läbirääkimisi Venemaa ja Ukraina vahel on sõja kiire lõpetamise väljavaated praegu väikesed. Esialgu tundus Venemaa juba kulminatsioonipunktile lähedal olevat, seda seoses ulatuslike logistiliste probleemidega ja suutmatusega lahinguväljal kaitseliinidest läbi murda. Venemaa on aga muutnud sõjategevuse eesmärgid ning jätkanud pärast põhjarindel taandumist sõda Ida- ja Lõuna-Ukrainas.

Sõja lõpetamiseks pole aeg veel küps. Nii Venemaa pealetung kui ka Ukraina kaitsesõda näivad siiski toovvat suuremat või väiksemat edu. Praegu ei ole jõutud vastastikku kahjustava ummikseisuni, mis sunniks mõlemat osalist otsima väljapääsu rahuläbirääkimistel.

Tagasilöögid lahinguväljal ja sõjategevuse kandumine Venemaa territooriumile on väidetavalt Vladimir Putini seisukohti karmistanud ja vähendanud tema huvi mistahes diplomaatilise jõupingutusega sõda lõpetada. Ukraina edukas vastupanu ja enam kui 40 riigi toetus on innustanud Volodõmõr Zelenskõid sõda jätkama. Suurenenud sõjakulude tõttu on kumbki osapool pidanud oma eesmärgid kohandama. Sõja suurenevad kulud on sundinud Venemaad vaid oma rünnakutegevust ahen-dama ja keskendumas Donbassi piirkonnale.

Väline surve Venemaale pole piisavalt valus

Inim-, majandus- ja sõjalised kulud on Ukrainale kahtlemata olnud äärmiselt suured. ÜRO on alates sõja algusest registreerinud ligi 6000 Ukraina tsiviilohvrit, tegelikkuses võib see olla palju suurem. Maailmapanga hinnangul langeb Ukraina SKT 2022. aastal 45 prot-

senti. 28. märtsil hinnati, et sõja majanduslik kogukahju Ukrainale on vähemalt 565 miljardit dollarit (537 miljardit eurot). Ukraina lahinguliste inimkaotuste kohta on vähe teada, kuid need on oletatavasti suured. Sõja suur kulu pole aga sundinud ukrainlasi oma eesmärkides järeleandmisega, vaid on hoopis karastanud nende otsusekindlust ja vähendanud kompromisside tõenäosust.

Välisurve Venemaale ei ole seni motiveerinud Putinit otsima mittedõjalisi lahendusi. Vene gaasi jätkuv eksport Euroopa Liitu on lääne Venemaa-vastaste sanktsioonide tõhusust tublisti vähendanud. Lisaks pole sanktsioonidega liitunud Hiina, India, Iraan, Pakistan ja Lõuna-Aafrika Vabariik

ega ka Araabia Ühendemiraadid. Jät-kuv kaubavahetus nende riikidega on pehmenenud majandussanktsioonide mõju ja summutanud Venemaale avaldatud välist survet.

Lõpetamissurve on praegu veel nõrk

Hiljutine sõltumatu küsitlus näitas, et Venemaa elanikkonna toetus Putinile on sõja algusega võrreldes märkimisväärselt kasvanud. Ka Ukrainas on

avalikkuse toetus Zelenskõile 24. veebruariga võrreldes hüppeliselt suurem.

Üks oluline tegur, miks Ukraina sõda ei lõpe veel niipea, on positiivsete stiimulite puudumine läbirääkimistel kokkuleppele jõuda. Ei Ukraina ega

ka Venemaa näi uskuvat rahuläbirääkimiste tulemustesse. Ukraina näeb rahu-kokkuleppe eeldusena väga tugevaid julgeolekugarantiisid, arvestades, et nii Budapesti memorandumit (1994) kui ka Minski leppeid (2015) on korduvalt rikutud. Venemaa toime pandud julmused arvestades on vähe väljavaateid positiivsete stiimulite loomiseks. Putin tõenäoliselt ei nõustuks rahulepingu mis tahes sätetega, mis hõlmavad lääne julgeolekugarantiisid Ukrainale. Väidetavalt pole Venemaa president üldse huvitatud kõnelustest Ukrainaga.

Eelnenut arvesse võttes pole Venemaa sõda lõppu veel näha. Venemaa sõjaliste eesmärkide eelkohandamine on lükanud ründaja kulminatsioonipunkti kaugemale. Väline surve maailma pindalalt suurimale riigile on suur, kuid maagaasi jätkuv eksport Euroopasse ja Vene majanduse vaigiv toetamine ülalnimetatud riikide poolt on survet leevendanud. Ka ei ole näha olulist riigisisest survet Putinile sõda lõpetada. Samuti puudub usk sõlmitud rahuleppe püsivusse.

Venemaa ümberorienteerumine Ida-Ukrainale ei tähenda mingil juhul seda, et Venemaa-Ukraina sõja lahendus oleks lähedal. Vastupidi, sõda võib veel areneda ja laieneda. Lisaks Ukraina toetamisele peab lääs kontrollima ka eskaleerumisega seotud riske.

Relvarahu poleks praegustes tingimustes püsiv

Isegi kui pooled lepivad ühel päeval kokku relvarahus, on oluline meeles pidada, et relvarahu ei tähenda sõja lõppu. Esiteks on selge võitja ja kaotajata lõppenud sõdadest suur tõenäosus korduda. Teiseks, kui lõpeb praegune aktiivne relvakonflikt, siis Ukraina selge võiduta jäämine muudaks Ida-Ukraina külmutatud konfliktipiirkonnaks. Võimalikku relvarahu nähakse vaid võimalusena oma positsioone tugevdada enne edasisi samme.

Eelnevas tulenevalt on Euroopa valitsustel vaja püsiva rahu saavutamiseks jätkata Ukrainale sõjalise ja humanitaarabi andmist, tugevdada survet Venemaale, muuta keerulisemaks Venemaa ümberrelvastumisvõime, hal-lata eskalatsiooniriske ning teha ettevalmistusi püsiva rahulepinguni jõudmiseks. See peaks sisaldama Ukraina valit-susele vastuvõetavaid tingimusi, aga ka rahuvalvejõude, julgeolekugarantiisid Ukrainale, vajadusel demilitariseeritud tsoone ja vaidluste lahendamise mehhanismi.

Sõjategevuse peatamise positiivsetest stiimulitest on põhjust rääkida alles siis, kui konflikt on piisavalt «küps» ehk kui osalistel on sõjategevuse lõpetamisest midagi võita. Praegu sellist olukorda veel silmapiiril pole, mistõttu võib sõda kesta veel mõnda aega.

Tagasilöögid lahinguväljal ja sõjategevuse kandumine Venemaa territooriumile on väidetavalt Vladimir Putini seisukohti karmistanud.

Äsja teise ametiaja saanud Serbia president Aleksandar Vučić (paremal) kiitis 9. septembril 2018 Mitrovica linnas peetud kõnes Slobodan Miloševići kui suurt Serbia liidrit. Vladimir Putini abiga on Serbia populistist riigipea Balkanit taas destabiliseerimas.

FOTO: PEDIA MILOSAVLJEVIĆ / SIPA / SCANPIX

Putin on oma slaavi verevenna Miloševići verisem koopia

Ma ei alusta teie pärast kolmandat maailmasõda, ütles Ühendkuningriigi kindralleitnant Sir Michael David Jackson 1999. aasta 13. juunil oma ülemale, NATO Euroopa vägede ülemjuhatajale Wesley Clarkile. Ameerika Ühendriikide neljapäevase kindrali kindrali Jacksoni juhitud üksusel blokeerida Priština lennuvälja rajad, et Venemaa ei saaks sinna oma täiendavaid üksusi maandada.

Pole otsest alust arvata, et Vladimir Putin võttis NATO toonast peataolekut ja käsuliini lagunemist otseselt julgustusena oma hilisemateks tegudeks, aga mingi signaali ta sealt kindlasti sai – nimelt lääne tõrksuse kohta Venemaaga otsesesse sõjalisse kontakti sattuda. Küll aga on Venemaa president kopeerinud Krimmi annekteerimist ja hiljem Ukraina-vastast agressiooni ette valmistades üsna üheselt Serbia liidrit Slobodan Miloševići.

Pariisi mõttekoja Institut Montaigne teadurid Bruno Tertrais ja Loïc Trégourès kõrvutasid aprillis avaldatud raportis Miloševići ja Putini tegevust sõdade ajal. Nad leidsid, et Venemaa patoloogilisel radikaliseerunud sõjakõne kordab 30 aastat tagasi Serbias räägitud.

Kannustajaks revideerimissoov

Mõttekoja raportis tuuakse esile sarnasusi 1990. aastate keskel Euroopat vapustanud Balkani sõdade ja käimasoleva Vene-Ukraina sõja vahel: Ukraina linnade piiramine meenutab Vukovari ja Sarajevot, Butšat on aga kirjeldatud kui uut Srebrenicat. Sarnaselt Venemaa praeguse retoorikaga kirjeldas Serbia Bosnia ja Kosovo konfliktit tsivilisatsioonide kokkupõrkenähtena kristluse ja islami vahel, püüdes sedaviisi konfliktit legitimeerida, kuid see võrdlus on Vene-Ukraina sõda vaadates kohatu.

Putini Venemaa on nimetanud Ukrainat väljamõeldud riigiks. Serbia nationalistid väitsid kolm kümnendit tagasi sama bosniaalaste ja Bosnia kohta – riigi kohta, mille nende sõnul polnud mõjuvat põhjust Jugoslaavia lagunemist üle elada. Lisaks ei erine Venemaa «denatsifitseerimise» jutt eriti Serbia poolt Horvaatia suhtes kasutatud retoorikast.

Kui Putin ähvardas Venemaa sõjavastased välja sülitada, siis Serbia tollase valitsuse jaoks olid sõjavastased reeturid ja peded. Samasugune on olnud ka õigeusu kiriku roll: mõlema juhtumil puhul on õigeusu kirik van-kumatult toetanud režiimi ja sõjaväe tegevust, õigustades ristisõda kui vaimset ettevõtmist.

Ajalooliselt on Venemaa sarnaselt Serbiaga olnud revisionistlik jõud. Pettumuse ja ebaõigluse tunnet kasutab ka Venemaa praegu toetuse mobiliseerimiseks sõjale. Ka sõja eesmärgi sõnastamises on Putin järginud Miloševići: eesmärk on taastada kord, mille teised võimud nende arvates ebaõiglaselt lammutasid. Sellisel jutustatud lugu või-

MEELIS OIDSALU
toimetaja

VÕIM JA JULGEOLEK

maldab vallutajal väita, et ta ainult taastab sõja käigus midagi, mis poleks kunagi tohtinud olemast lakata.

Jälgi sellest, et Putin plagieerib, leidub veel. Donetsk ja Luhanski «rahvavabariigid» meenutavad Krajina Serblaste Vabariiki. Kui Moskva keeldus eelmisel kümnendil tunnustamast seotust Donetsk ja Luhanski oblastis toimuva relvakonfliktiga, oli neil eeskujuks võtta Miloševići tegevus. Paralleel on võimalik tõmmata ka julmuse ulatuses vallutatud aladel.

Mälestused ja järeldused

Ukrainas Kramatorski raudteejaama tabanud raketirünnak meenutab Markale turu pommitamist 1994. aastal Sarajevos. Venelased üritavad kuritegusid varjata sunniviisiliste ümberasumiste ja mobiilsete krematooriumide abil, Serbias kaevati välja ja teisaldati ohvrite sülmed.

Ka Serbia vastu omal ajal kehtestatud ÜRO ulatuslik embargo võttis sihi-

kule Serbia elanikkonna, loodeti, et see annab vähemalt rahvusvahelise üldsuse pahameelele signaali ning parimal juhul õhutaks serblasi Miloševići vastu pöörduma. Siiski on Tertrais' ja Trégourès' sõnul kaheldav, kas need kaks eesmärki saavutati, isegi kui serblased kukutasid Miloševići lõpuks 2000. aasta oktoobris pärast kümneaastast majanduslikku ja moraalselt hävingut. Väärib märkimist, et Venemaa ühiskond on rahvusvahelisest poliitilisest debatist veel isoleeritum kui Serbia ühiskond omal ajal.

Võimalik, et NATO kõhklemine 12. juunil 1999, mil Vene langevarjurid vallutasid Priština rahvusvahelise lennujaama, oli Venemaal meeles veel enne 24. veebruarit 2022. Kui see mälestus tõepoolest toidab Venemaa riskijulgust, on oluline seda arusaama muuta, võttes mõõdetud riske, leiavad Tertrais ja Trégourès.

Teine järeldus, mille mõttekoja Institut Montaigne teadurid teevad, on seotud Euroopa Liidu naabruspoliitika. Serbia natsionalismi taaselustamise projekt on Moskva abiga käimas. Kõik, mis toimub Ukrainas, mõjutab otseselt või kaudselt ka Euroopa Liidu teist ääreala – Balkanit. Peale Ukraina ja Moldova saatuse peale mõtlemise oleks Euroopa Liidul mõistlik kogu oma naabruspoliitika kiiremas korras ümber hinnata.

E VÕIM JA JULGEOLEK
T MAJANDUSELU
K RAHVASTIKUPOLIITIKA
N KESKKOND
R HARIDUS JA TEADUS

Azovstali kaitsjate ja teiste Ukraina sõdurite vaprus, moraal ja kartmatuse osutunud Kiievile otseku tuumarelvaks ning on teravas kontrastis 24. veebruarist alates lääne valitsuste poolt korduvalt väljendatud hirmuga kolmanda maailmasõja ees.